

‘We schuiven met dozen en ondernemen niet meer’

Waar zijn de vernieuwende ondernemers? De economie wordt overwoekerd door managers. Met hun excessieve financiële eisen putten zij de ondernemingen uit, zegt econoom Jaap van Duijn.

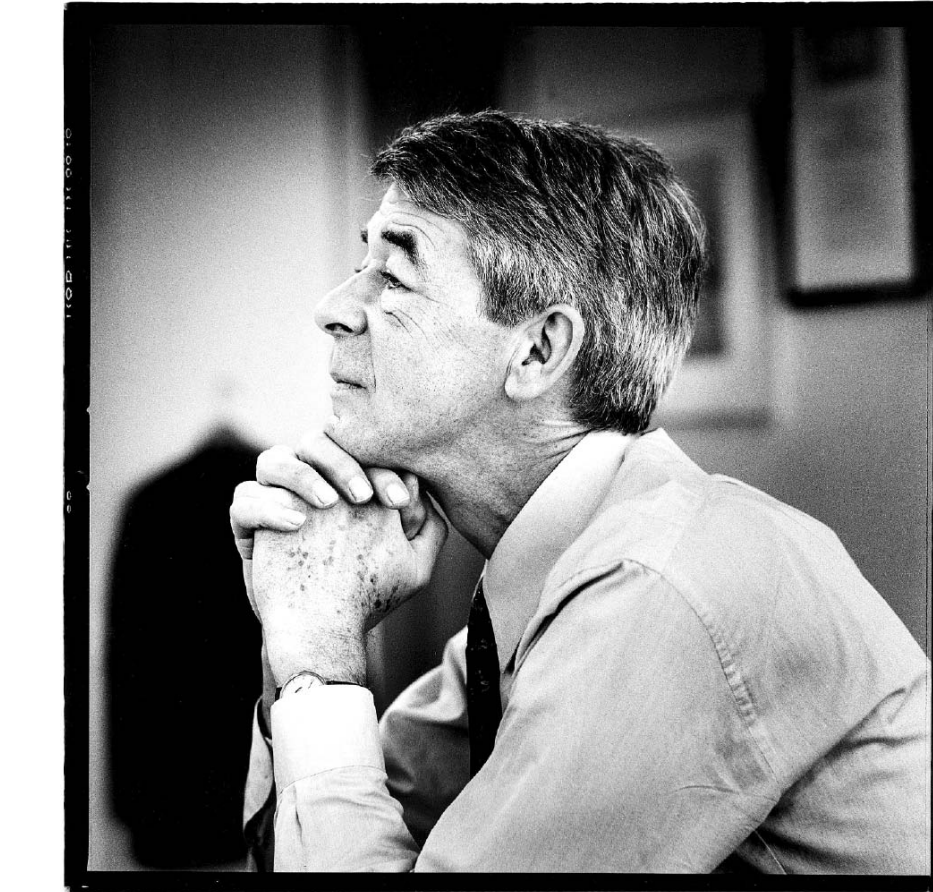
Michèle de Waard

Het begon vijf jaar geleden, in 2002: de historische ommekeer, zegt Jaap van Duijn. Een stille revolutie. Niet die van de vermoorde LPF-politicus Pim Fortuyn. Maar die van de 50-plussers. Voor het eerst in de geschiedenis was de groep 50-plussers groter dan de kerngroep van jonge, werkende Nederlanders. Van Duijn: „We leefden altijd in een maatschappij waarin jongeren domineerden. Dat is afgelopen. Voor het eerst maken we mee dat er meer ouderen zijn dan jongeren. Dat is nog nooit vertoond en het levert onbekende problemen op.”

Jaap van Duijn (63), voormalig hoogleraar economie en oud-topman van de beleggingsmaatschappij Robeco, schreef er een boek over: *De groei voorbij – over de economische toekomst van Nederland na de booming nineties*. Want niet alleen Nederland staat aan de vooravond van een ‘grijze’ revolutie. Heel West-Europa is aan het eind gekomen van de moderne gouden eeuw. De unieke periode van economische groei in de tweede helft van de twintigste eeuw, die tot een onstuimige stijging van de welvaart heeft geleid, komt ten einde.

De komende twintig jaar hoeft Nederland op weinig groei meer te rekenen, zegt Van Duijn in zijn woning in Maassluis. We kampen volgens hem met verzadigde markten, met vergrijzing en met concurrentie van economische nieuwkomers. Het verschil met de jaren negentig is dat we toen de tijd van het durfkapitaal hadden. Er werd geïnvesteerd in nieuwe activiteiten. Nu gaat de hele geldstroom naar private equity, naar groepen particuliere investeerders die uitsluitend geld steken in bestaande bedrijven. Die worden gekocht, opgeknipt en weer verkocht. „Dat is een complete ommekeer.”

Van Duijn voorziet dat in West-Europa en de VS een stuk meer van bedrijven zal ontstaan die door allerlei mislukte fusies en overnames straks weer van de hand moeten worden gedaan. Kijk naar Chrysler, zegt hij, dat net is verkocht na een totaal mislukte fusie met Daimler. Kijk naar Telefónica, dat Endemol weer van de hand deed en er reusachtig op verliet. „Er wordt niet meer ondernomen, het is dozen schuiven geworden. Alleen, in die dozen zitten veel mensen.”

Jaap van Duijn: „In de 18de eeuw, in de ‘Eeuw van verval’, gebeurde hetzelfde als nu.” (Foto NRC Handelsblad, Vincent Mentzel)

De situatie bij ABN Amro staat volgens hem model voor de problemen waarmee het hele Westen wordt geconfronteerd: het einde van de groei. Winstgroei door organische groei van een onderneming lukt niet meer. „Alleen door efficiëntieverbetering en schaalvergroting is nog iets te verdienen. De grote industriële bedrijven zijn banenvernietigers geworden. De vroegere paradepaarden van onze industriële economie zoals Philips, Unilever, Heineken, Akzo, zijn allang geen netto werkgelegenheidsverschaffers meer. Ze behalen hun omzet met steeds minder arbeid en verplaatsen hun krimpende perso-

neelsbestand naar landen met lagere lonen. Ook banken en verzekeraars lijken het punt te hebben bereikt waarop hun personeel niet meer toeneemt.”

Ondernemers zijn vervangen door managers, die enkel bezig zijn met het beheersen van processen, zegt hij. De professional is gedegradeerd. „Joop van den Ende en de oprichters van Tomtom waren vernieuwende ondernemers. Mannen van wie we het moeten hebben.” Maar managers rukken steeds verder op. In tien jaar steeg het aantal managers van 100.000 naar 177.000 in

2004 bij een beroepsbevolking van 7,5 miljoen. „Daarmee is de wereld van targets en bonussen dominant geworden. Zij putten met hun excessieve financiële eisen talloze ondernemingen uit, in Nederland, ook in Frankrijk, Duitsland.”

Een verontrustende ontwikkeling, vindt hij. De excessen van de VS – waar op het hoogtepunt van de conjunctuur beloningen van topmanagers 525 maal zo hoog waren als die van productiemedewerkers – zijn weliswaar aan Europa voorbijgegaan. Toch verdienen in Nederland topbestuurders van de AEX-ondernemingen al gauw vijftig keer zo

Econoom Van Duijn vindt buitensporige topinkomens tekenen van economisch verval

veel als de gewone werknemer. „Wouter Bos, de PvdA-minister van Financiën, had gelijk toen hij een moreel beroep deed op topmanagers om zich in bedwang te houden met hun salariseisen. De maatschappij draait om morele codes. De code-Tabaksblad voor goed ondernemingsbestuur had zich hierover moeten uitspreken.”

De scheefgroei bij de inkomens in Amerika en Europa is volgens Van Duijn een teken van economische neergang. In de achttiende eeuw, de ‘Eeuw van verval’ die volgde op de Gouden Eeuw in Nederland, gebeurde het ook. „Behoudzucht en afnemende lust naar vernieuwing zijn andere overeenkomsten. Net als de concurrentie uit lagelonenlanden. Er worden minder kinderen geboren. Er is geringe arbeidsparticipatie omdat diverse groepen vervoegd uitreden. Tegelijkertijd emigreert een belangrijke groep goed opgeleide Nederlanders.”

Volgens Van Duijn zijn we in een fase beland die Nederland voor onbekende problemen plaatst. Immigratie om de tekorten op de arbeidsmarkt te dekken, zoals in Spanje, is door de bevolkingsdichtheid geen oplossing. „Er zijn zeker 17 miljoen immigranten tussen 1997 en 2050 nodig om de krimp en vergrijzing op te vangen. Dat is geen alternatief. Nederland slibbt nu al dicht.”

Toch moet de kloof tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt dringend worden verkleind. Nederland telt 210.000 vacatures, maar we hebben ook 375.000 werklozen. Dit verschil is volgens Van Duijn nog nooit zo groot geweest. We kampen met een schrijnend tekort aan leraren, werknemers in de zorgsector en vakkrachten. En er is een groot aanbod van academici met een alfa- of gammaopleiding, maar een tekort aan afgestudeerden met een bètaopleiding. Onderzoeksinstituten moeten buitenlandse academici aantrekken of hun research naar het buitenland verplaatsen. „Dat laatste is rampzalig.”

Alleen met hoogwaardige arbeid kan Nederland zich permitteren hoge inkomens in stand te houden, zegt hij. Dat vereist forse investeringen in onderwijs. Verplichte scholing en bijscholing is nodig om te voorkomen dat de groep werkloze allochtonen stijgt. Daarnaast moeten we investeren in de hoogtechnologische industrie. Moeten we Schiphol maar laten groeien? Moet Nederland met z'n overvolle wegen blijven inzetten op distributie, vraagt hij zich af. We zijn het ideale

land voor een Silicon Valley van jonge ondernemers. Dat vervult de lucht niet en neemt weinig ruimte in beslag. De toekomst is aan kleinere en slimme bedrijven, die hoogwaardige producten maken die in Europa aftrek vinden, zegt hij. China heeft ons niet nodig gezien de enorme thuismarkt. „Chinezen willen nu nog van ons leren, over tien jaar zeggen ze: hartelijk bedankt, we gaan het zelf doen.”

Daarnaast moet Nederland zich verder ontwikkelen als hoogwaardig dienstland. Zwitserland is volgens hem een goed voorbeeld. Ook een klein land dat sterk is in technologie en financiële dienstverlening, waar alleen harder wordt gewerkt dan bij ons, zegt hij. „Nederland als Zwitserland aan de Noordzee heeft toekomst.” Dan moeten we er volgens hem wel voor zorgen, dat niet nog meer kennis uit de financiële dienstverlening naar het buitenland wegstroomt. FNV-voorzitter Agnes Jongerius waarschuwde hier al voor met het oog op ABN Amro. Anders holt Nederland zichzelf uit. Van Duijn: „Gebeurt dat, dan hebben alle partijen daaraan meegewerkt.”